

МАМЛАКАТИМИЗДА ТУРИЗМ СОҲАСИНИ ЖАДАЛ РИВОЖЛАНТИРИШ ВА ТАКОМИЛЛАШТИРИШ МАСАЛАЛАРИ

Кадиров Лутфулло Халимович

Қарши давлат университети Иқтисодиёт кафедраси ўқитувчиси

ARTICLE INFO.

Ключевые слова:

Туризм, виза, визасиз режим, сайёҳлар, инфраструктура, гидлик фаолияти, хорижий давлатлар, қонун ва қонуности ҳужжатлар.

Аннотация

Мазкур мақолада туризмнинг иқтисодий ривожланишдаги аҳамияти, мамлакатимизда туризм соҳасини ривожлантириш бўйича амалга оширилаётган ишлар таҳлил этилган. Ривожланган хорижий давлатларнинг ҳуқуқий қиёсий таҳлиллари ҳамда илғор тажрибаси асосида юртимизда туризмни ривожлантириш бўйича таклифлар келтирилган.

<http://www.gospodarkainnowacje.pl/> © 2022 LWAB.

Қириш. Ўзбекистон Республикасида туризм соҳасига мустақилликнинг биринчи кунларидан бошлаб катта эътибор қаратилиб келинмоқда. Ушбу соҳани бошқариш учун дастлаб “Ўзбектуризм” Миллий компанияси тузилган бўлса, Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2016 йил 2 декабрда имзоланган “Ўзбекистон Республикасининг туризм соҳасини жадал ривожлантиришни таъминлаш чора-тадбирлари тўғрисида”ги Фармонида¹ биноан Туризмни ривожлантириш давлат қўмитаси ташкил қилинди. Бундан асосий мақсад, фармонда эътироф этилишича “Мамлакат иқтисодиётининг стратегик тармоғи сифатида туризмни жадал ривожлантириш учун қулай иқтисодий ва ташкилий-ҳуқуқий шарт-шароитлар яратиш, ҳудудларнинг улкан туризм салоҳиятидан янада тўлиқ ва самарали фойдаланиш, туризм тармоғини бошқаришни тубдан такомиллаштириш, миллий туризм маҳсулотларини яратиш ва уларни жаҳон бозорларида тарғибот қилиш, туризм соҳасида Ўзбекистоннинг ижобий қиёфасини шакллантиришдан иборат”, деб белгилаб қўйилди.

Методология. Ушбу мақолада анкета-сўровнома, эксперт баҳолаш ва танлама кузатиш усулларида кенг фойдаланилди.

Натижалар: Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2016 йил 2 декабрда имзоланган “Ўзбекистон Республикасининг туризм соҳасини жадал ривожлантиришни таъминлаш чора-тадбирлари тўғрисида”ги Фармонида туризм соҳасини ривожлантириш давлат сиёсатининг

¹ Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2016 йил 2 декабрда имзоланган “Ўзбекистон Республикасининг туризм соҳасини жадал ривожлантиришни таъминлаш чора-тадбирлари тўғрисида”ги ПФ-4861-сонли Фармони// Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатлари тўплами, 2016 й., 49-сон, 558-модда

устувор вазифаси сифатида эътироф этилиши билан бирга, унинг асосий йўналишлари ҳам белгилаб берилди. Бунинг учун ўрта муддатга мўлжалланган истиқболдаги вазифалар ва устувор йўналишлар ҳам аниқ кўрсатиб ўтилди. Бу йўналишларга қуйидагилар киртилди:

- ✓ туризмни ривожлантиришнинг яхлит концепциясини шакллантириш ва изчил амалга ошириш;
- ✓ туризмга иқтисодийнинг стратегик сектори мақомини бериш;
- ✓ соҳани барча ҳудудларни ва ўзаро боғлиқ тармоқларни комплекс равишда жадал ривожлантиришнинг етакчи кучига айланиши лозим бўлган иқтисодийни диверсификациялаш;
- ✓ иқтисодийни таркибий ўзгартириш ва барқарор ривожланишнинг қудратли воситасига айлантириш;
- ✓ яратиладиган ялпи ички маҳсулотда, маҳаллий бюджет даромадларида туризмнинг улушини кўпайтириш;
- ✓ иш билан бандликни таъминлаш, аҳолининг турмуш даражаси ва сифа*-тини ошириш бўйича тизимли чора-тадбирларни амалга ошириш кабилар.

Айни пайтда туризм соҳасини жадал ривожлантириш, туризм индустрияси субъектлари фаолиятининг барқарорлигини таъминлаш учун энг аввало, уларга қулай шарт-шароитларни шакллантириш ва уларнинг тараққиётини таъминлайдиган ташкилий-иқтисодий механизмларни такомиллаштириш лозим бўлади. Бунинг учун биринчи галда соҳага йўналтирилган туризм фаолияти соҳасидаги қонун ҳужжатларини ва норматив-ҳуқуқий базани янада такомиллаштириш мақсадга мувофиқдир. Мамлакатимизда туризмнинг ривожланишидаги барча тўсиқ ва ғовларга барҳам бериш, виза ва рўйхатдан ўтказиш тартиб-таомилларини, паспорт ва божхона назоратини соддалаштириш чораларини кўриш ҳам кечиктириб бўлмайдиган ташкилий механизмлардандир.

Таҳлиллар: Ўзбекистон Республикаси Президентнинг 2019 йил 5 январдаги “Ўзбекистон Республикасида туризмни жадал ривожлантиришга оид қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида” ги ПФ 5611 сонли қарориди “2019-2025 йилларда Ўзбекистон Республикасида туризм соҳасини ривожлантириш Концепсияси”га мувофиқ Европа ва Жануби-Шарқий Осиё мамлакатлари билан товар айланмаси, ташиладиган йўловчилар сони ва инвестицияларни кўпайтириш учун республикадаги транспорт алоқа тизимини тубдан яхшилаш мақсадида хорижий алоқаларни янада мустаҳкамлашга алоҳида эътибор берилди.

Республикаимизда туризмни ривожлантириш жуда катта иқтисодий самара бериши ҳаммамизга аён, чунки у хорижга ресурс чиқармай (пахта, газ, нефть) валюта олиб кириш имконини беради. Таҳлиллар шундан далолат берадики, кўпгина ривожланган мамлакатларда туризмдан келадиган даромад бошқа соҳаларга қараганда анча кўпроқ валюта тушумларини келтиради. Масалан: Туркия йилига 4-5 млрд. долларлик товар экспорт қилса, туризм фаолиятдан 10 млрд. доллардан ортиқ даромад олади. Австрия, Англия, Италия, Франция, Испанияларда ҳам худди шундай юқори кўрсаткичларни кўришимиз мумкин.

Мамлакатимизда ҳам туризмни ривожлантириш борасида бир қатор ислохотлар амалга оширилмоқда. Хусусан, Туризмни ривожлантириш давлат қўмитаси ва унинг минтақавий тузилмалари штат бирликларининг оширилгани, ҳудудларда туризм департаментлари ва бошқармалари, ҳоким ўринбосарлари лавозимлари ташкил этилгани мазкур ташкилотларнинг имкониятларини кенгайтирди катта рол ўйнамоқда.

Ўзбекистон Республикасининг “Туризм тўғрисида”ги Қонуни 2019 йил 18 июлда қабул қилинган, унда соҳанинг ҳозирги ривожланиш босқичидан келиб чиққан ҳолда янги тушунчалар

киритилди, туризм бўйича давлат сиёсатининг принциплари ва асосий йўналишлари белгиланди. Шунингдек, туристик фаолият субъектлари тоифаларга ажратилди. 47 та давлат фуқаролари учун виза режими бекор қилинди ҳамда визасиз режимга эга мамлакатлар сони 86 тага етди. Бундан ташқари виза жараёнларини соддалаштириш мақсадида электрон виза олиш имкониятига эга мамлакатлар сони 57 ни ташкил этди.

Ҳозирги кунга келиб, туризм соҳасини давлат томонидан бошқариш билан бирга, соҳани бозорга хос тарзда тартибга солиш механизмини мақбуллаштириш масаласи ҳам муҳим устувор йўналишлардан бирига айланди. Бунинг учун туризм соҳасида тадбиркорлик фаоллигини рағбатлантириш ва туризм хизматлари бозорида рақобатни ривожлантириш бўйича чора-тадбирларни амалга ошириш масаласи ҳам муҳим йўналишлар сифатида белгиланмоқда.

Туризм соҳасининг мамлакат иқтисодий-ижтимоий ҳаётидаги ўрнини тўғри баҳолаш учун ушбу соҳада статистик ҳисобга олиш тизимини такомиллаштириш масаласи ҳам ўта долзарбдир. Чунки, жуда кўп туристлар туристик маҳсулотларга тўланган маблағлари билан бирга, мамлакатимизда ўз ихтиёри билан кўплаб товарлар ва хизматларни харид қилишлари мумкин. Аммо улар бирорта ҳисобатда акс эттирилмайди, чунки ҳисобга ҳам олинмайди. Шу тўғрисида статистик ҳисоботни такомиллаштириш масаласи ҳам ҳал қилиниши лозим бўлган энг муҳим ташкилий механизмларни такомиллаштиришга қаратилган вазифалардан биридир.

Туризм соҳасидаги асосий муҳим масалалардан яна бири, туристларнинг хавфсизлигини таъминлаш билан боғлиқдир. Бунда асосий эътиборни туризм хизматларини ташкил этишда, энг аввало, туристлар жойлаштириладиган жойларда, меҳмонхоналарда, уларни овқатлантириш пунктларида хавфсизликни таъминлашга қаратмоқ лозим. Ушбу жараёнда овқатларнинг сифатига ҳам катта эътиборни қаратиш мақсадга мувофиқ. Туристларнинг республика ҳудуди бўйлаб ҳаракатланишида, туризм объектларига ташрифларни уюштиришда ҳам мазкур масалага алоҳида аҳамият берилишини талаб қилади. Хуллас, туристлар ва экскурсантларнинг ҳаёти ва соғлиғининг хавфсизлигини таъминлаш бўйича комплекс чора-тадбирларни амалга ошириш бугунги кундаги ташкилий механизмларни такомиллаштиришга қўйилган талабларнинг устувор йўналишларидан биридир.

Замон талабидан келиб чиққан ҳолда мамлакатимизда туризмни жадал ривожлантириш, мавжуд улкан туризм салоҳиятидан янада тўлиқ ва самарали фойдаланиш масаласи ҳам устувор вазифалардан биридир. Бунинг учун анъанавий, маданий-тарихий туризм билан биргаликда туризмнинг бошқа салоҳиятли турларини ҳам ривожлантиришни тақозо қилади. Бизнинг мамлакатимизда зиёрат туризми, экологик, маърифий, этнографик, гастрономик, спорт, даволаш-соғломлаштириш, қишлоқ, саноат, ишбилармонлик туризми ва бошқа турларини жадал ривожлантириш имкониятлари ҳам етарли. Эндиликда ушбу салоҳиятдан самарали фойдаланиш масаласи кун тартибидан тўғри муҳим масалалар сирасига кирилади.

Мамлакатда аҳолининг ёши ва бошқа қатлами бўйича болалар, ўсмирлар ва ёшлар туризмни, оилавий туризмни, кексалар учун ижтимоий туризмни ривожлантириш ҳам долзарб масалалардан биридир. Фармонда таъкидланишича ушбу йўллар билан “туризмнинг ижтимоий аҳамиятини кучайтириш, ҳудудларда янги туризм йўналишларини ташкил этиш, уларни паспортлаштириш, туризм йўналишлари ва туризм объектлари бўйича ягона миллий реестрларни шакллантиришга йўналтирилган ички, кириш ва чиқиш туризмни комплекс ривожлантиришнинг миллий ва ҳудудий дастурларини ишлаб чиқиш ва амалга ошириш”² лозимлигига ҳам алоҳида аҳамият берилган.

² Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2016 йил 2 декабрда имзоланган “Ўзбекистон Республикасининг туризм соҳасини жадал ривожлантиришни таъминлаш чора-тадбирлари тўғрисида”ги ПФ-4861-сонли Фармони// Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатлари тўплами, 2016 й., 49-сон, 558-модда, 2017 й., 1-сон, 3-модда.

Туризмнинг асосий хусусиятларидан бири шундаки, у ички туризм билан бирга халқаро туризмни ҳам ривожлантиришни тақозо қилади. Бу эса ўз навбатида, туризм соҳасида халқаро ҳамкорликни, биринчи навбатда, БМТнинг Бутунжаҳон туризм ташкилоти (ЮНВТО), хорижий мамлакатларнинг туризм бўйича нуфузли халқаро ва миллий ташкилотлари билан ҳамкорликни янада мустаҳкамлашни талаб қилади. Мамлакатимизда фаолият кўрсатаётган ҳар бир туристик ташкилот минтақавий ва жаҳон бозорларининг фаол иштирокчилари билан ҳамкорликни кенгайтиришга ҳаракат қилмоғи лозим. Бу эса, соҳада банд бўлган кадрларнинг илмий, амалий кўникмаси ва катта ҳаётий тажрибани талаб қилади. Бугунги кунда, Ўзбекистоннинг туризм соҳасида тартибга солувчи универсал халқаро конвенциялар ва битимлардаги иштирокини таъминлаш, туризм фаолияти амалиётига халқаро ва давлатлараро стандартлар ва нормаларни жорий этишга ҳам эришиш лозим бўлади. Ушбу вазифаларни янгидан ташкил қилинган Туризмни ривожлантириш давлат қўмитасидан тортиб, ҳар бир туристик ташкилотгача бўлган пағонада бажариши мақсадга мувофиқ.

Ушбу соҳани ривожлантиришнинг асосий омилларидан бири мамлакатимизнинг барча минтақаларида замонавий жаҳон стандартларига, туристларнинг эҳтиёжлари ва талабларига жавоб берадиган туризм индустрияси объектларини барпо этишдан иборатдир. Туризм индустрияси объектларига меҳмонхоналар ва жойлаштиришнинг шу каби воситалари, умумий овқатланиш объектлари, транспорт-логистика тузилмалари, ахборот марказлари, маданият ва спорт муассасалари киради. Уларни ҳам жадал ривожлантиришни ва бунинг учун хорижий инвесторларни кенг жалб этишни тақозо қилади. Туризм йўналишлари бўйича йўл-транспорт ва муҳандислик-коммуникация инфратузилмасини, йўлбўйи инфратузилмасини жадал қуриш ва реконструкция қилиш, ушбу мақсадлар учун ҳам хорижий ҳамкорларни топиш масалани анча тезлаштириш имконини беради. Шу туфайли туризмни ривожлантириш бўйича хорижий тажрибаларни ўрганиш баробарида, хорижий инвесторларни ҳам жалб қилиш чораларини кўриш лозим бўлмоқда. Бундай ташкилий-иқтисодий механизмлардан самарали фойдаланиш ва уларни муттасил такомиллаштириб боришга эришиш ҳам соҳанинг ривожланиши учун муҳим аҳамиятга эга.

Хулоса сифатида, ўрганилган тажриба, эгалланган назарий билимлар ҳамда бир қатор меъёрий-ҳуқуқий ҳужжатларни таҳлил қилиш натижасида ишлаб чиқилган қуйидаги тавсияларни келтириб ўтамыз:

1. Мамлакатимизда маҳаллий туризмни ривожлантириш мақсадида мамлакат ҳудудида ҳаракатланувчи сайёҳларнинг ҳаракатланиш тартиби, уларга яратиб бериладиган шароитлар ва имтиёзлар бўйича алоҳида ҳужжат ишлаб чиқиш ва тасдиқлаш;
2. Туризм соҳасида фаолият юритувчи гидлар малакасини ошириш, уларнинг кўникма ва билимларини баҳолаш бўйича махсус дастурий тизим яратиш, бунда гидларни имтиҳонлардан ўтказиш ва малакасини ошириш ишларида инсон омили иштирокини имкони борича чеклашга қаратилган алоҳида лойиҳа ишлаб чиқиш ва амалга ошириш;
3. Туристик ташкилотлар томонидан хорижий валюталарнинг Ўзбекистонга киритилишини янада рағбатлантириш мақсадида, уларга солиқ имтиёзлари бериш, яъни уларнинг хорижий валютадаги даромадларининг маълум қисмини солиқлардан озод қилиш. Бу нарса тадбиркорларнинг соҳага янада кўпроқ инвестиция ажратишига олиб келади.
4. Ўзбекистон Республикасида туризм соҳасини янада ривожлантириш учун секторлараро муносабатларни тартибга солувчи ва ривожлантирувчи меъёрий ҳуқуқий ҳужжатларни яратиш. Бунда соҳа ривожидан нодавлат секторнинг иштирокини кенгайтириш масалаларининг ҳуқуқий асосларини яратиш;
5. Туризм соҳасига ажратилаётган сармоялар ҳажмини янада кенгайтириш ва мазкур фаолият билан шуғулланувчи тадбиркорларга кредит имкониятларини кенгайтириш мақсадида

“Туризм тараққийёт банки”ни ташкил этиш;

Мухтасар қилиб айтадиган бўлсак, бугунги кунда мамлакатимизда туризм соҳасини ривожлантириш ва давлат томонидан ҳуқуқий тартибга солиш борасида катта ютуқларга эришилди. Мазкур соҳани ривожлантириш мақсадида тадбиркорларга жуда катта имтиёз ва имкониятлар яратиб берилганлиги соҳа ривожининг асосий омили бўлди. Шу билан бир қаторда баъзи бир камчилик ва фойдаланилмаётган имкониятлар борки, уларни бартараф этиш ва бу йўлда ривожланган хорижий давлатларнинг ижобий тажрибаларидан самарали фойдаланиш муҳим аҳамият касб этади.

Фойдаланилган адабиётлар

1. Ruziev, Z. I., Kadirov, L. K., Ostonova, M. E., Baratov, B. S., & Ortiq, S. (2020). The role of income tax individuals in replenishing state budget revenues. *Journal of Advanced Research in Dynamical and Control Systems*, 12(7 Special Issue), 2033-2037.
2. Гануш, Г. И., Кадиров, Л., Касимов, Ж., Мырзалиев, Б. С., Турсунов, И. Э., Узаков, Н., & Шеденов, У. К. (2016). Глава 18. Постсоветское пространство: сильны ли рыночные позиции. In *Феномен рыночного хозяйства: от истоков до наших дней* (pp. 327-355).
3. Kholliyev, S. (2022). Cultivated crops wild the importance of ancestors as a genetic resource and the need for their effective use. *Asian Journal of Research in Business Economics and Management*, 12(3), 16-18.